

שביארנו בזה לקמן סי' מ"ז סי"ג כגון הקפת זקן שפסק הרמב"ם בפ"ב מהל' עכו"ם שעבד חייב בזה אפי' שאשה פטורה א"כ מכיון שבפועל עבדים חייבים יותר מאשה אפי' אם נאמר שאשה שייכת בכל חיובי התורה בתורת רשות וכמו שהתבאר לקמן סי' מ"ז סעיף י"ד עיי"ש באריכות ע"פ דברי הראב"ד, מ"מ בפועל חיוביהן הוא מקביל לחיובים של עבד ועבד חייב יותר מצד שהוא זכר ע"כ נקט הרמב"ם עבד בסוף ולפי"ז סבר הרמב"ם כדברי הלח"ם שמעלתם היא מצד גודל חיובם במצוות ומכיון שעבד חייב ביותר מצוות נקט הרמב"ם עבד בסוף.

[כה] אבל לא וכו'. [א] ולדבריו גר יכול לברך שלא עשני עבד ואשה ורק שלא עשני גוי לא יברך שהרי נולד עכו"ם שהברכה היא על היצירה וכמבואר כ"ז לעיל. ולפי"ז אם היה עבד משוחרר לכאורה דבר זה תלוי, אם נולד עבד ואח"כ נשתחרר לא יוכל לברך שלא עשני עבד שהרי נוצר כעבד אולם יוכל לברך שלא עשני גוי, ואם מתחילה היה עכו"ם שמכר עצמו לעבדות ונשתחרר, לא יוכל לברך שלא עשני גוי שהרי נוצר גוי, אולם יוכל לברך שלא עשני עבד אפי' בזמן עבדותו שהרי לא נולד עבד. ויש לדון בזה שיתכן שאע"פ שלא נולד עבד, בזמן עבדותו לא יוכל לברך שלא עשני עבד מכיון שעכשיו הוא כן עבד, ולא שייך להודות על דבר שעכשיו מציאותו היא היפך הדבר שמודה עליו. דהנה האבודרהם כתב שנשאל הרמ"ה אם שבוי יכול לומר שלא עשני עבד והשיב כך ראינו שאין הברכה אלא על תחילת ברייתו של אדם, לפיכך אין הגר מברך שלא עשני גוי אלא כל זמן שהורתו ולידתו בקדושה, אבל השבוי מברך שלא עשני עבד שלא תקנו ברכה זו מפני העבדות עצמה, אלא מפני שאין העבד חייב במצוות כישראל ואינו ראוי לבא בקהל ופסול לכמה דברים עכ"ל. ולפי"ז שהברכה היא לא מפני עבדות שבפועל אלא בגלל דיני העבדות שיש על העבד שאינו חייב במצוות כישראל ועוד שאר הדברים. לפי"ז באמת לא יוכל לברך שלא עשני עבד שהרי בפועל חלים עליו דינים אלו, ואע"פ שתחילת

זוהו כוונת רש"י שכתב בד"ה מאי כולי האי בפירושו השני וז"ל ל"א כולי האי נמי בשלמא עובד כוכבים ואשה הואיל ולא בני מצוה נינהו שפיר מברכת אלא בור בור מצות הוא עכ"ל. וכתב רש"י בלשונו "שעכו"ם ואשה לאו בני מצוה נינהו" השוה אשה שחייבת במצוות לעכו"ם שפטור בכלל וכתב על שניהם לאו בני מצוה וי"ל דכוונתו כדלעיל שהמכנה המשותף הוא ששניהם פטורים או מכל המצוות או מחלקם וע"כ צירף את שניהם לומר דלאו בני מצוה נינהו אולם בור מכיון שבחפצא שלו חייב בכל המצוות א"כ לא שייך לצרפו לג' ברכות דר"מ.

[כד] עבד. [א] השו"ע והטור נקטו שהסדר הוא גוי עבד ואשה, ויעוין לקמן בסי' מד' סעיף יד' מה שביארנו ע"פ דברי הגודע ביהודה שנשים היו שייכות בכל המצוות אלא שהתורה פטרה אותם מהחיוב, אולם עבדים לא חייבו אותם מהרגע הראשון רק במצוות שנשים חייבות בהם ואין להם שייכות כלל בשאר המצוות, ולפי"ז י"ל דזה סיבת הקדימה של עבד לאשה מכיון שאפי' אם נאמר שחייבים במצוות כאשה וכוה הם שוים, מ"מ יסוד חיובם שונה וע"כ עבד הוא פחות חשוב מאשה, וע"כ נקט גוי שהוא מופקע לגמרי, ואח"כ עבד שחייב רק במצוות שנשים חייבות ביסוד חיובו, ואח"כ אשה שביסוד חיובה היתה שייכת בכל המצוות אלא שהתורה פטרה.

[כ] אולם יעוין ברמב"ם פ"ז מהל' תפילה ה"ו רמב"ם פשנקט שהסדר הוא גוי אשה ואח"כ עבד ועיי"ש בלחם משנה שר"ל שיתכן שהרמב"ם מפרש כפי' השני של רש"י שמעלתם היא מצד גודל חיובם במצוות, ומכיון שאשה ועבד חיובם שווה ע"כ נקט אשה קודם שהיא שורש החיוב. אולם לפי האמור לכאורה גם מצד סברא של חיוב המצוות עדיין מעלת האשה יתירה על העבד ומצד פחיתותו היה צריך להזכירו ראשונה.

והנראה בזה דסבר הרמב"ם דאע"פ שילפינן חיובי עבד מאשה מלה לה מ"מ מכיון שעבד חייב גם במצוות שאינה חייבת בהן מצד שבמציאות הוא זכר וכמו

ברייתו לא היתה בעבדות מ"מ עכשיו בפועל חלים עליו דיני עבד ומופקע מברכה זו, ואם ישתחרר יתכן דכן יוכל לברך שבתחילת ברייתו לא הי' עבד. ודבר זה צ"ע.

[כו] שהרי היה וכו' [א]

מבואר מדברי הרמ"א

דמה שאינו מברך שלא עשני גוי מכיון שהברכה על היצירה ונוצר גוי ואע"פ שעכשיו הוא יהודי א"א להתעלם מהעבר שנוצר גוי.

לוצר תחמח

והנה בגמ' ביבמות סב' א' אמרינן איתמר היו לו בנים בהיותו עובד כוכבים ונתגייר ר' יוחנן אמר קיים פריה ורביה וריש לקיש אמר לא קיים פריה ורביה, רבי יוחנן אמר קיים פריה ורביה דהא הוה ליה, וריש לקיש אמר לא קיים פריה ורביה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי עכ"ל הגמ'. וצריך ביאור יסוד המחלוקת בין ר' יוחנן ריש לקיש.

וי"ל בזה דהנה יש לחקור מה הכוונה גר שנתגייר "כקטן שנולד דמי" האם הכוונה שנחשב כמו קטן לגבי דינים שחלים עליו. כגון לגבי עריות שאין לו שום שייכות קירבה עם כל קרוביו שהיו לו בגיותו, והלשון "כקטן" דהיינו כמו קטן הכוונה שעכשיו הדינים שלו משתנים כמו קטן שנולד אולם במציאות הוא גדול וא"א להתעלם מכל מה שעבר עליו, או דילמא הכוונה "בכקטן" שנולד היינו שמרחיבים את ה"כ" קטן כמה שיותר, שבאמת נחשב כאילו נולד עכשיו עם כל המוכנים וכל העבר שלו נשכח לגמרי כאילו לא היה, ומה שנקטו עם כף הדמיון שמשמע שהוא רק כמו קטן שנולד ולא ממש, רק לגבי זה שהרי הוא במציאות נראה אדם גדול, אולם לגבי שאר כל הדינים והמציאות נחשב כקטן שנולד.

וי"ל דבזה נחלקו ר' יוחנן ור"ל ר' יוחנן סבר שגר שנתגייר כקטן שנולד אין הכוונה שכל עברו נשכח, אלא הכוונה שעכשיו חלים עליו דינים חדשים לגבי עריות וכד', אולם אין כל עברו נשכח וע"כ סבר שקיים פריה ורביה, וכן משמע בתוס' ד"ה ר' יוחנן וז"ל אע"ג דלענין כמה דברים אמרינן גר שנתגייר כקטן שנולד דמי מכל מקום מסתברא ליה לרבי יוחנן הכא כיון דבנכריותו קיים דזרעו מיוחס אחריו באותה שעה מפטר

נמי כשנתגייר עכ"ל. ומשמע שעדיין עברו קיים. אולם ר"ל סבר שגם כל עברו נשכח לגמרי. והוי נחשב בריה חדשה וע"כ לא קיים פריה ורביה. ונ"מ נוספת לכאורה האם יוכל לברך שלא עשני גוי לר' יוחנן לא יוכל לברך שהרי עדיין עברו קיים והרי נוצר גוי, לר"ל עכשיו זה בריה חדשה ממש ויוכל לברך. ונמצא א"כ דהרמ"א והאבודרהם שכתבו שלא יוכל לברך שלא עשני גוי שהברכה על שעת היצירה והרי נוצר גוי סקו כר' יוחנן.

סעיף ד'

[כו] שהרי היה עכו"ם מתחילה

[ב] אלא שעדיין קשה דהנה המג"א בסק"י כתב על דברי הרמ"א שכתב אפי' גר יוכל לברך כן, הכוונה פ"י שיאמר שעשאני גר דמקרי עשיה כדכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן (דרכי משה). עכ"ל ולכאורה לשון ההגה לא משמע כן שהרי דבריו נכתבו על מה שסיים השו"ע שצריך לברך שלא עשני עבד ואשה וע"ז כתב שגם גר יוכל לברך כן. ולפי"ז לכאורה יש להקשות דמאי חדוש יש בזה שגר יוכל לברך שלא עשני עבד ואשה והרי זה פשוט, אולם י"ל דהיה מקום לומר דלא יוכל לברך מכיון שהיה פעם פטור ממצוות והיה פחות מעבד ואשה שחייבים בחלק מן המצוות, והוי כמו שלא יוכל לברך שלא עשני גוי שהרי היה גוי מתחילה, וע"ז קמ"ל שמכיון שבמציאות אף פעם לא הי' עבד ואשה א"כ עכשיו שנעשה גר יש מקום לברך, שאם היה אשה היה חייב במצוות אחרי הגרות רק כמו אשה בלבד, וכן אם היה עבד לא היה בכוחו להשתחרר ולהיות יהודי גמור. וכ"ז לפי הפ"י השני של רש"י במנחות מג' ב' שהמעלה בגוי עבד ואשה מצד גודל חיוב המצוות, אולם לפי פירושו הראשון שם דאיירי מצד החפצא של הגוף וכמו דביארנו שם א"כ י"ל דהברכה על עצם החפצא וזה ודאי יוכל לברך, אולם שלא עשני גוי מכיון שהיה בתחילה גוי לא שייך לברך.

אולם בשו"ע מכון ירושלים החדש העמידו את דברי ההגה מיד אחרי המילים של השו"ע שלא עשני גוי, וע"ז כתב הרמ"א שגר יוכל לברך כן ולא יברך שלא עשני גוי, ולפי"ז נסתרו דברי הרמ"א מיניה וביה דבתחילה כתב שגר יוכל לברך כן וסיים שלא יברך שהרי מתחילה הי' גוי. וכתב המג"א שהכוונה בדברי הרמ"א